

Matijevics Lajos: A vajdasági magyar diáknyelv. (A Magyar Tanszék Kiadványai, Értekezések 1. Szerk.: Penavin Olga, Bori Imre, Bányai János.) Újvidék 1972. (Az Újvidéki Egyetem Bölcsészettudományi Karának Magyar Nyelvi és Irodalmi Tanszéke). 265 lap

Nap mint nap hallható fiataljaink különös, sokszor szinte érthetetlen beszéde. És aki hallja — dicsérve vagy elítélve — azonnal véleményt is alkot. Hatással tehát úgyszólván mindenkire van, mégis azt kell mondanunk, hogy viszonylag keveset tudunk róla. Matijevics Lajos könyve tehát hiánypótlónak számít abból a szempontból, hogy módszeres vizsgálat alá veszi egy terület, földrajzi egység diákságának nyelvét, ennek forrásait. Mindenekelőtt megkeresi a diáknyelv helyét a nyelvi rétegek rendszerében. Számba véve a szakirodalmat, megállapítja, hogy az eddigi meghatározási kísérletek a diáknyelvnek csupán egy-egy -- bár olykor igen lényeges — sajátosságát emelik ki: pl. az argóval való hasonlósága alapján azzal azonosítják (Vajthó László), a titkos nyelvek közé sorolják (Balassa József) stb. Maga a következő definíciót ajánlja: „A diáknyelv az egy közösségben azonos céllal élő tanulóknak a csoportnyelve, sajátos beszéde, azaz olyan nyelvi eszköz, amely az irodalmi nyelvtől, a köznyelvtől és a népnyelvtől csak a szókincsben tér el, s ezek az eltérő szavak főleg az iskolai életre vonatkoznak és olyan sajátos jelek, amelyek csak a beavatottak számára szimbolizálják a valóság valamelyik mozzanatát” (24. lap).

A gyűjtés helyeül a Vajdaság két nagy részét, a Bácskát és a Bánságot választotta. (A Szerémségben való gyűjtésről azon az alapon mondott le, hogy a diáknyelv mint rétegnyelv a serdülőkorhoz van kötve kialakulásában, a Szerémségben viszont csak az általános iskola alsó tagozatában volt magyar nyelvű oktatás a gyűjtés idején. Ezen a területen tehát magyar diáknyelvvvel nem számolhatunk.) A kiválasztott területen 26 település 38 különböző fokú iskolájában végzett gyűjtést.

A gyűjtés és az ellenőrzés részben magnetofonnal történt, részben pedig különféle, erre a célra készült, diáknyelven írt fogalmazások, az iskolai életre vonatkozó szavak diáknyelvi szinonimái felsorolásának stb. számbavételével. Így mintegy 8000 szavas nyelvi anyag feldolgozása vált lehetővé, amelyből 1476 diáknyelvi szó és 200 állandó

szókapcsolat került elő. A szerző a gyűjtött anyag alapján elemzi a diákszókinsz gazdagításának módjait, és tárgykörök szerint csoportosítva közli a legfontosabb fogalmak diáknyelvi kifejezéseit. Az adattári részben közread néhány diáknyelvi szöveget, a könyv hátralevő (tetemes) részét pedig az anyag szótárszerű feldolgozása teszi ki. Befejezésül 10 térképet közöl.

Sorrendi helye ellenére központi szerepe van a könyvben a szótárnak. Ebben a címszót szófajmegjelölés és a legfontosabb ragos alakok követik. Itt hivatkozik lapalji jegyzetekben egy-egy vajdasági magyar diáknyelvi szónak a magyar argóban, diáknyelvben való meglétére az ÉrtSz.-ből vett idézetekkel. Így a vizsgált kérdés nagyobb távlatára utal, és további kutatásokra ösztönöz, amelyek során a magyarországi és a környező államokbeli rétegnyelvek kapcsolatára is fény derülne. — Ezt követően megadja a szó jelentéseit, és valamennyit köznyelvi helyesírással közölt példamondattal, illetőleg diáknyelvi szövegrészlettel magyarázza. A példamondat után rövidítésekkel jelzi, hogy a szó a megfelelő jelentéssel mely település(ek)ről adatolható.

A szótárban bemutatott anyagon vizsgálja a diákszókinsz gazdagításának módjait. Közülük első helyen a szóképzés szerepel. Kiderül, hogy a diáknyelv a kicsinyítő képzőket különösen kedveli, alkalmazási módjukban viszont gyakran eltér a magyar köznyelvtől. Leggyakoribbak az *-i*, *-ó*, *-ci*, *-csi*, *-ka* ~ *-ke*. Jellegzetesen csoportnyelvi képzők az *-aj*, *-esz*, *-nya*, *-usz*, ezek a magyarországi diáknyelvből is ismertek.

További szóalkotási módok a vajdasági magyar diáknyelvben: a szóösszetétel, szócsonkítás, játszi szórövidítés, játszi szóferdítés, metatézises szóferdítés és a mozaikszavak alkotása. Igen gyakran találta a szerző a névátvitelt.

Jelentős számban kerülnek a diáknyelvbe argószavak. Ez magyarázhatja, hogy korábban a kutatók egy része a diáknyelvet tolvajnyelvnek tekintette. A kettő kapcsolatának vizsgálatára Matijevics Lajos széles körű gyűjtést végzett a vajdasági magyar argó terén is. A mintegy másfél ezer diáknyelvi szóból 242 alakilag megegyezett a két csoportnyelvben, és ebből 186-nak a jelentése is azonos volt, csupán 56 jelentése tért el.

A diáknyelvbe került idegen szavakat a szerző az átadó nyelvek szerint csoportosítja. Miként ez az adott területen várható is, a legtöbb kölcsönző a szerb-horvát nyelvből került a vajdasági magyar diáknyelvbe. Ezt a német, majd a cigány követi, és a legkevesebb az angolból származik. A szókölcsonzásra — természetesen — elsősorban a városi iskolákban lehet példát találni, de néhány lényegesen kisebb község is igen „előkelő” helyet foglal el ezen a téren.

A könyvben ez után következnek a szavak tárgykörök szerinti csoportosítása, majd a diáknyelven írt fogalmazványok.

A kötetet a szakirodalom egészét felölelő irodalomjegyzék egészíti ki.

A könyv sokrétű anyagával széles körű érdeklődésre tarthat számot. A nyelvész szakembereken kívül haszonnal forgathatják a középiskolai tanárok is, sőt hasznos mondanivalója van a szociológusok és pszichológusok számára is. Kár, hogy a munka Magyarország nehezen érhető el.

Zelliger Erzsébet